

díme ještě jeden citát, jenž může posloužiti jako napomenutí dnešnímu pokolení.

„Dejte však pozor a uvěřte muži, který po třicet let studoval vývoj poměrů v Evropě a, uchýliv se již do bezpečného přístavu, viděl hroutiti se nejposvátnější a nejúčinnější zařízení. Nebudete míti úspěchu, nestanete-li se lepšími. Nedospějete jinak k uplatnění svých práv, než zasloužíte-li si jich svou obětavostí a láskou. Budete-li o něco usilovati ve jménu splněné nebo splnitelné povinnosti, dosáhnete co budete chtít; učiníte-li tak však ve jménu egoismu, ve jménu jakéhokoliv práva na blahobyt, jemuž vás učí hlasatelé materialismu, dosáhnete nanejvýš toliko pomíjivého úspěchu, jenž má vzápětí strašné rozčarování.

Bez boha, bez vědomí zákona, bez mravnosti, bez odhodlání k oběti, pravím vám to z nejhlubšího přesvědčení, nebudete míti úspěchu, nedospějete ke skutečné veliké revoluci. Tato revoluce, není-li ilusí egoistů toužících po pomstě, jest dílem náboženským.

Jako se dokonává zdokonalování člověka od epochy k epoše, od pokolení do pokolení, tak se dokonává i zdokonalování individua z bytí do bytí rychleji nebo povlněji, a to podle naší činnosti. To jest jednou z pravd obsažených ve slově pokrok, z níž se zrodí náboženství budoucnosti. A jedině v něm může se dokonati vaše emancipace.“

Vymezený rozsah této studie nedovoluje nám zmíniti se o sociální činnosti Mazziniho. Spokojíme se konstatováním, že Mazzini by netoliko otcem italského družstevního hnutí, nýbrž že měl vliv i na vývoj poměrů v cizině, především jako uprchlík ve Švýcarech, kde silně ovlivnil počátky dělnického hnutí švýcarského (jak to prokázal nedávno v menší práci prof. dr. Hans Müller); a pak v Anglii, kde se stýkal v době svého vyhnanství s četnými družstevníky a sociálními reformátory. (V angličtině vyšly také první překlady jeho spisů.) Jeden z největších vůdců německé sociální demokracie, August Bebel, napsal o Mazzinim toto: „Největšímu spiklenci a agitátorovi za svobodu a sjednocení Italie, Giuseppe Mazzinimu, jest zavázána moderní Italie největším díkem.“ Mohli bychom k těmto slovům Bebelovým dodati, že nejen Italie, nýbrž i mezinárodní hnutí sociální a družstevní vděčí Mazzinimu za velmi mnoho a že se může od něho mnohému naučiti. O Mazzinim možno říci s básníkem, že vrátil se duch jeho, aby život rmutný překonati pomáhal a mladé srdce nadchnouti neváhal.

Preložil A. Klimt.

DR. P.:

ODPOVĚDNOST AMERIKY V EVROPSKÉ KRISI.

OTÁZKA VÁLEČNÝCH DLUHŮ.

Je zbytečno popírati velikou odpovědnost, kterou mají Spojené Státy na všech možných politických i hospodářských událostech světa od světové války. Nesmírný rozmach jejich obchodu během světové války jim přivodil pohádkové bohatství a způsobil, že se staly finančníky světa. Doufala-li Evropa okamžik, že pomocí nich dosáhne trvalého míru, pak tato naděje byla velmi brzy zklamána, a to již tehdy, když Spojené Státy odmítly ratifikovati „smlouvu tří“, kterou podepsal jejich president Wilson a kterou se zavazovaly, že přispějí na pomoc Francii v případě, kdyby byla napadena se strany Německa. To byl opravdu krásný konec idealismu a president Wilson se „svým sněhobílým vlasem a vyhublým obličejem“ pozdravil a odešel do ústraní, aby zemřel se zloženým srdcem.

Ale zatím co Spojené Státy rozradostněny opouštěly Evropu se slastným pocitem,

že celý svět je jejich dlužníkem, že jim vzejde období prosperity, jakého dosud nepoznaly a že jejich moc vlastně ve válce zvítězila, zanechávaly za sebou v Evropě plamen nesvornosti a silný pocit nespravedlnosti. Francie, která přijala mírovou smlouvu versailleskou jen z toho důvodu, že jí byla slíbena a zaručena „smlouva tří“, prohlásila, že je zrazena. Úsilí, které pak vynaložila Velká Británie za tím účelem, aby se jí podařilo uzavřít samostatnou garanční smlouvu s Francií, bylo přijato skoro s pocitem pohrdání. Řeči, které v té nešťastné době pronesl Poincaré prozrazovaly, jak byla Francie rozladěna. Cítila se totiž hned po světové válce zase zcela opuštěna. Přece měla i nadále důvěru v samu sebe. Nemohla dosíci toho, aby se zbavila obavy, že nebezpečí, jemuž sotva unikla, se vrátí a cítila, že živoucí symbol jejího vítězství bylo francouzské vojsko na německém území. Prohlásila, že má v úmyslu udržeti si svou bezpečnost prostřednictvím svých vlastních vojenských sil. Byla rozhodnuta hájiti vždycky neúprosně tuto zásadu.

Tím, že Spojené Státy odmítly ratifikaci oné „smlouvy tří“, způsobily, že Evropa se zase proměnila ve válečný tábor a že se zde utvořila taková atmosféra, že nebylo možno vůbec nějak upravit otázku odzbrojení.

A tak v době, kdy lidé v Evropě úpí pod daněmi sloužícími k vydržování velikých armád, jsou Spojené Státy tak neznalé své vlastní odpovědnosti, že ještě Evropanům vytýkají, že vydržují destrukční síly.

Velká Británie nedovede také se sebe svaliti svou počáteční odpovědnost v otázce válečných dluhů, která je tak tíživou, že zvolna dusí světový obchod. Dějiny nás poučily o této veliké pravdě: že dluhy, které byly uzavřeny mezi spojenci vedoucími jednu válku, nemohly býti nikdy zaplacený, protože vítězové i poražení vyšli vždycky z války stejně ochuzeni. Pokaždé co Velká Británie v minulosti pomohla finančně svým spojencům, byla tato pomoc posléze považována za dar nebo za subvenci. Jen jednou v roce 1804 se pokusila o to, aby jí byl splacen obnos, který ve válce půjčila, avšak ani tehdy nedostala ani haléře.

Nicméně aby mohla nějak alespoň kontrolovati výdaje svých spojenců, vrhla se Velká Británie i tentokrát do šíleného podniku mezinárodních válečných půjček a když Spojené Státy vstoupily do války, následovaly přirozeně jejího příkladu, neboť Amerika byla prostým obchodním státem, který neměl zkušenosti v kontinentálních válkách.

Že skutečnost považovati peníze poskytnuté během války některému spojenci jako obyčejný dluh je čirá nespravedlnost, o tom snad není třeba se šířeji zmiňovati.

Na konci války byla Evropa zcela ochuzena. Velká Británie navrhla zrušení všech válečných dluhů obsažených v Balfourově deklaraci a pokusila se dáti takto světu příležitost k navrácení se zase k normálnímu životu. Politické předsudky však zavinily, že tato nabídka nebyla přijata.

Tím že zanedbával otázku spravedlnosti a loyalismu v tomto problému válečných dluhů, přivodil si svět veliký trest. Restrikce obchodu, kterými různé státy se chtěly chrániti a pak to jak všechny státy následkem toho se vrhly na zlato — zlato totiž zůstávalo jediným prostředkem platebním — vyvolaly kolísání světových cen do té míry, že i nejbohatší stát zabředl na konec do strašné bídy. Spojené Státy se svými 13 miliony nezaměstnaných, se svými 980 miliony liber sterlingů rozpočtového deficitu, a se svými více než 6 miliony zemědělců v úpadku neunikly všeobecnému osudu. Během 5 let, která předcházela roku 1924 jejich vývozní obchod dosahoval průměru 5 miliard dolarů. Dnes klesl na sotva jednu a půl miliardy.

Válečné dluhy jsou hlavní příčinou hospodářského a finančního světového zmatku. Jejich vliv pak deprimoval všechny ostatní prvky obchodu. Není potřebí ještě přidávat vroucího oleje do tohoto již beztak ohromného ohně. Naopak je nutno snažiti se tento oheň poněkud aspoň zmírniti.

V Lausanne Evropa uposlechla amerických návrhů a udělala doma pořádek. Anglie škrtila všechny válečné dluhy, které jí nebyly do té doby zaplaceny. Francie rovněž se vzdala 90 milionů dolarů ročně na dobu 66 let, ale při tom pokud jde o americké dluhy vše zůstalo při starém.

Spojené Státy stále ještě váhají. A přece kdyby jen poměrně málo stouply ceny zemědělských výrobků, výtěžily by z toho Spojené státy více než ze všech těch válečných dluhů.

Rooseveltův plán.

(Hospodářská diktatura v politické demokracii.)

Dnes žije na světě mnohem více inspirovaných lidí, než tomu bylo kdysi. Teorie se nám nabízejí se všech stran. Je však snad rozumnější raději pozorovati skutečnosti, jimiž jsme obklopeni, studovati nestranně a trpělivě pokusy, které byly učiněny tu nebo onde. Jediné co víme s určitostí je, že hospodářská struktura lidské společnosti musí býti změněna. Ale jakým směrem? To nám prozradí pouze hluboké a pozvolné studium. Je snad poněkud odvážné nebo předčasné mluvit o politice jako o vědě a o politice vědecké. Ale nicméně k takové politice je nutno směřovati, na této základně, příznivé volné debatě a nepřipouštějící kategorická dogmata, by se měla uskutečniti konciliace desinteresovaných lidí.

S tohoto hlediska americký pokus skýtá tolik poučení a tolik příležitosti ke studiu, že je nutno si ho povšimnouti hodně podrobně.

* * *

Americké hospodářství je ve varu. Po mystice baissy a deprese následuje nejprve haussa a vzchopení se k novému čilému hospodářskému životu. Tvrdí se, že krise je překonána. Spekulace à la hausse tam dnes vévodí a stejně jako Wall Street byla v roce 1929 divadlem zkázy, tak letos po celý červen a na počátku července se newyorská bursa pokusila galvanisovati prosperitu kolem baissy dolaru a haussy kursů. To se jí také dařilo po nějaký čas. Kursy cenných papírů stoupaly nejméně tři až čtyřikrát. Tak tomu bylo zejména pokud jde o akcie podniků elektrických, metalurgických, automobilových, železničních a petrolejářských.

Pro cenné papíry, které byly dříve více znehodnoceny, bylo pak stoupnutí kursů ještě markantnější. Ceny surovin se přizpůsobily. Obilí, bavlna a měď stouply dvojnásob v ceně od dubna. Všude panovalo nadšení. A v novinách bylo možno často čísti, jak se zase vrací nová prosperita. A ježto tato změna se datovala právě od té doby co nastoupil ve svůj úřad president Roosevelt, rozumí se samo sebou, že jemu se přičítaly za to všechno zásluhy. On byl považován za původce této prosperity. Je to shodnost nebo skutečná závislost jedné věci na druhé? Je to stoupnutí trvalé nebo jen docela přechodný zjev? Ještě 1. července si nikdo takovými otázkami ve Spojených Státech nelámal hlavu. V zemi, kde kolektivní život je velmi rozvinut, kde vládne duch mas, v krizi, v níž psychologický činitel hraje hlavní roli je nesnadno rozeznati, jde-li o oprav-

dové prvky dlouhého zdárného rozvoje, jde-li o novou trvalou prosperitu, nebo jde-li jen o začátek, o klamný začátek podobný tomu, jehož jsme byli svědky minulého roku. Náhlý pokles kursů, panika na burse v New Yorku a v Chicagu a vůbec poslední události odůvodňují určitý skepticismus a opatrné postupování.

Ale jednu věc nelze popřít. Amerika dělá ohromný pokus o státní socialismus. Katedrový, universitní socialismus. Je to odvěta profesorů vůči finančníkům a inženýrům. Reakce proti zasahování bankéřů do politického, hospodářského a peněžního života. Realisace logického plánu, který se zrodil v kolektivním mozku „trustu inteligence“ (brain trust), kterým se president Roosevelt obklopil. Ostatně socialismus čistě technický a hospodářský, nezasahující naprosto do politické svobody jednotlivcovy. Diktatura nebo kvasi diktatura hospodářská, zcela slučitelná s politickou demokracií a považovaná dokonce za nezbytnou podmínku pro úctu k ní. Odtud pochází naprostá soudržnost a komplikovanost programu presidenta a jeho rádců a jejich odpor vůči všemu, co považují za schopné, aby přivedilo konec nebo neúspěch plánu, zejména proti stabilisaci dolaru.

* * *

Tato hospodářská diktatura nalézá vysvětlení v okolnostech, které jsou analogické okolnostem, jež vysvětlují politickou diktaturu na příklad fašismu. Americká aktivita dosáhla svého nejnižšího stupně: úpadky, nezaměstnanost, zadlužení zemědělců a výrobců, pokles cen, zavírání továren, nedodržování platových povinností bank, hromadění zásob, katastrofální pokles kursů cenných papírů, úpadek newyorské banky, to vše ukázvalo tuto americkou krizi. Jak galvanisovati nemocné národní hospodářství? Čím začít?

Teorie řízené měny, měnové teorie profesora Irvinga Fishera měly přinést celému tomuto americkému problému první řešení. Období prosperity bylo obdobím stability cen, alespoň průmyslových. Bylo třeba se k němu vrátiti. Ceny z roku 1926, to byl a je cíl, jehož se chce dosáhnouti. Avšak ceny závisí v první řadě na měně a na množství peněz, jež jest v oběhu. Ostatně míní se tu měna v nejširším slova smyslu, kovová měna právě tak jako měna fiduciární, státní jako bankovní nebo skripturní. Pokles cen je zaviněn nedostatečností zásoby peněz a tudíž malými možnostmi úvěrových operací, které s tím souvisí. Peníze, staly-li se příliš řídkými, jsou také příliš vzácnými. Irving Fisher hlásal již dlouho, že jediným prostředkem k tomu, aby se učinila přítrž přílišné apreciaci nebo depreciaci peněz je alespoň teoretické změnění obsahu drahokovu. President Roosevelt se chytá tohoto názoru. Dolar musí býti znehodnocen, aby umožnil stoupnutí cen. Toto znehodnocení se projeví uvnitř v menší kupní síle dolaru, na venek pak v kursech devis. Odtud pochází potom celá ta řada opatření, která již byla učiněna nebo která jsou zatím pouze navržena, zákaz vývozu zlata, nucený oběh, povolení zmenšiti váhu zlata obsaženou v jednom dolaru, opuštění zahraniční směny v peněžním oboru, boj proti veškerým pokusům o stabilisaci právní nebo praktickou kursů devis pokud by tato měnová manipulace nepřinesla očekávaných výsledků. A ježto skutečně události ukazují, že tato naděje v působení měny na ceny je oprávněná a správná, ježto vnitřní ceny stoupají rychleji než klesá mezinárodní kurs dolaru, ježto tato haussa je příznivá spekulaci a nahrazení ztrát, které utrpěli američtí kapitalisté, ježto baissa poslední doby jest považována za pouhý hospodářský manévr baissistů a přechodnou odvetu finančníků, je činnost vlády vítána a podporována všemi. Farmáři, průmyslníci, majitelé cenných papírů, i zprostředkovatelé jsou všeho toho horlivými přívrženci.

Ale mozkový trust je tendence socialisační. Sociální tvářnost problému hospodářské reorganisace mu neuniká. Liberalismus už ztratil veškerou důvěru. Ochranná intervence státu nebude se nadále projevovati již pouze ve formě obchodního protekcionismu nebo úpravy přistěhovalectví. K čemu by sloužil vzestup cen, kdyby nezaměstnanost trvala dále a kdyby kupní síla dělníků zůstala stejná? Neriskovalo by se, že znovu dojde k přervení trhu — jak se toho již nyní lekají někteří neklidní jednotlivci — a že zásoby, které by byly obnoveny ve prospěchu spekulace, by zůstaly neprodány a musily by býti vydány na pospas ztrátě?

Proto také vláda americká, která od prvopočátku zdůrazňovala, že měnové otázky jsou z celého problému ty nejdůležitější, nejjednodušší a vyžadující nejnaléhavějšího řešení, začíná si nyní také všimati vzhledem ke svým kvasidiktátorským oprávněním a vzhledem k zákonnému textu, který jí byl odhlasován kongresem, i otázek hospodářských.

Omeziti výrobu, třeba že by se přitom musila zmírniti nezaměstnanost, zvýšiti ceny, ale přitom zase zvýšiti současně i mzdy, favorisovati výrobce, ale přitom nepoškoditi spotřebitele, to jsou na první pohled kontradikční nebo paradoxní zjevy celé otázky. President Roosevelt se snaží tyto kontradikce odstraniti a odpomoci si od těchto všech nesnází.

Pod vedením Hugh Johnsona existuje a pracuje rozsáhlé hospodářské komité. Skládá se ze zástupců výrobců, dělníků i spotřebitelů. Chce vytvořiti celé průmyslové zákonníky, založené na přesvědčení a dohodě stran nebo v nejhorším případě na donucení. Během vyjednávání, jež trvala po tři týdny, se dosáhlo první prozatímní realizace. Provisorní listina amerického průmyslu platná až do konce roku 1933 vyšla z jeho prací. Pracovní týden je zkrácen. Je v zásadě omezen na 35 hodin pro dělníky a na 40 hodin pro zaměstnance. Aby co možná největší počet nezaměstnaných dostal práci, budou podniknuty veliké veřejné práce, zejména v oboru provádění soustavné elektrisace pomocí úvěru, jenž byl povolen kongresem. Mládež do 16 let bude směti býti zaměstnána jen výjimečně, aby práce mohla býti poskytnuta dospělým. Technika bude pozměněna jen progresivně, dohody mezi výrobcí omezí konkurenci. Je to oficiální potvrzení kartelů. Je to dokonce jejich povinné vytvoření pod záštitou vlády. Je to návrat k válečnému státnímu hospodářství. Mzdy budou zvýšeny. Mimoto nesmějí vůbec klesnout pod minimum, jež je stanoveno na 12 dolarů pro zřízence a 14 pro dělníky. Výroba bude omezena. Osevy budou rovněž zmenšeny. Pro bavlnu na příklad bude toto zmenšení dělati skoro půl milionu hektarů v příštím roce proti roku letošnímu.

* * *

Není možno vytknouti tomuto programu, že by byl snad nelogický.

Současným působením na všechny prvky hrající nějakou roli při utváření cen — měna, úvěr, množství nabízených statků, spotřební síla, — Amerika chce znovu dosíci porušené rovnováhy, aniž by příliš zasahovala do zájmů jednotlivcových a aniž by porušovala základní demokratické svobody.

Je to gigantický příklad řízeného hospodářství na poli národním a kapitalistickém s autarchickou tendencí a vysvětlitelným opovrhováním reakcemi ciziny. Po všech těchto stránkách si americký pokus zaslouží, aby byl sledován s pozorností, ne-li se sympatií.

TOVÁRNA NA NÁBYTEK ARCHITEKT FR. PLHOŇ A SPOL.
PRODEJNA PRAHA II., Purkyňova 2. Telefon 38706.